

MODÜL 3

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK (ÖZET)

Jean jacques Rousseau : Rousseau, çocuğun konu merkezli eğitim anlayışı yerine öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının kullanılması gerektiğini öne sürmüştür. "Öğretmenler, önce çocuğu tanımakla işe başlayın!" diyerek eğitim anlayışındaki devrimi dile getirmiştir.

Günümüz Eğitim Anlayışı

- **Öğretim:** Okuldaki birinci grup öğretim kadrosu öğretmenlerdir.
- **Yönetim:** Okul yöneticileri, memurlar ve aynı zamanda denetçiler de bu gruptadır.
- **Öğrenci kişilik hizmetleri:** Öğretim ve yönetim hizmetlerinin dışında kalan, öğrenciye dönük olarak düzenlenen tüm hizmetlere denir.

Rehberlik ve Eğitim

Eğitim sürecinde üç ana alan, sürecin bütünlüğünü oluşturmaktadır. Bunlar, (1) öğretim, (2) yönetim ve (3) öğrenci kişilik hizmetleri alanı olarak sıralanmaktadır.

A. Öğretim : Öğretim, okul örgütünün en geniş boyutudur. Akademik öğrenme ile ilgili tüm bilgi ve becerilerin kazandırılması bu alan içine girer.⁵ Öğretim alanının en sorumlu personeli öğretmendir.

B. Yönetim : Öğrenci kişilik hizmetlerinin sunulması için gerekli olan liderliğin alınması, yetki ve sorumlulukların kullanılması ile ilgilidir.

C. Öğrenci Kişilik Hizmetleri: Öğrenci Kişilik Hizmetleri 4'e ayrılır:

1. **Sosyal Yardım Hizmetleri:** Öğrencilere ekonomik yardımlardan yararlanma, **barınma (yurt, pansiyon), kredi, burs, yiyecek, giyecek**, ulaşım vb. gibi ihtiyaçları temin etmek bu kapsamdadır.
2. **Özel Eğitim ve Özel Yetiştirme Hizmetleri:** Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen hizmetlerdir.
3. **Sosyal-kültürel Hizmetler:** Serbest zaman eğitimi verme, serbest zamanlarını değerlendirme olanakları sunma, ilgilere göre çeşitli **sosyal ve kültürel etkinlikler** planlama, bu kapsamda düşünülen hizmetlerdir.
4. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri:** Rehberlik, bireye kendini anlaması, çevredeki olanakları tanınması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir.

Rehberliğin Eğitim İçindeki Yeri : Okul RPD Programı kapsamında geliştirilen Sınıf Rehberlik Programı incelendiğinde akademik, kariyer ve sosyo-duygusal gelişim alanları ve bu gelişim alanlarına yönelik yeterlikler görülecektir.

Rehberliğin Ortaya Çıkmasını Gerektiren Koşullar

Eğitim sürecinde rehberlik hizmetlerine olan ihtiyaç, Türkiye'de rehberliğin gelişmesinde katkıda bulunan bilim insanları tarafından listelenmiştir. Kuzgun bu faktörleri şöyle sıralamaktadır:¹¹

1. Meslek seçiminin zorlaşması
2. Bireysel farkların eğitimde dikkate alınma zorunluluğu
3. İlerlemeci eğitim anlayışının benimsenmesi
4. Demokratik toplumlarda bireylere tanınan seçme özgürlüğü
5. Demokratik yasamın karar verme gücüne sahip bireyler gerektirmesi
6. Eğitimde bireyin duygusal yönlerine verilen önemin giderek artması
7. Psikometride gelişmeler
8. Akıl sağlığına verilen önemin artması

REHBERLİĞİN TARİHİ, İLKELERİ VE İŞLEVLERİ

Rehberliğin Tarihi, İlkeleri ve İşlevleri

1907'de ABD'de Boston'da kurulan Meslek Bürosunun amacı iş arayan gençlere meslekî yardım verebilmek ve öğretmenleri meslekî rehberlik alanında yetiştirmektir. Detroit okullarında Jesse Davis tarafından gerçekleştirilmiştir ve Davis okul rehberlik programı geliştirmiş ve uygulamıştır. Bu çalışma eğitsel rehberlik kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar arasındadır.

Günümüzde Rehberlik

Tüm dünyada rehberlik hizmetlerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili farklı yaklaşım ve modeller vardır. Bu modellerin sadece başlıklarından bahsedeceğiz:

1. **Parsons Modeli:** Bu modelin özelliği, kişilerin mesleki seçim süreçlerine yardımcı olmak, mesleki rehberlik etmektir.
2. **Özellik Faktör Modeli (Klinik Model):** Öğrencilerin ayrıntılı incelenmesini tanınmasını gerektiren ve çok sayıda ölçme aracının geliştirilmesine katkıda bulunan bir modeldir.
3. **Rehberliği Eğitim Süreci ile Karşılaştıran Model:** Rehberliği diğer konular gibi eğitim sürecinde öğretilecek bir konu olarak görür.
4. **Rehberliği Karar Verme Sürecine Yardım Olarak Gören Rehberlik Modeli:**
5. **Gelişimsel/Kapsamlı Rehberlik Modeli:** Gelişim süreklidir ve rehberlik de bu süreci destekleyen bir modeldir. Günümüzde daha kullanışlı bir model olarak karşımıza çıkıyor.

Kısacası rehberlik faaliyetleri:

1900 - 1920: Meslek seçimi ve işe yerleştirme

1930 - 1960: Okula uyum

1960'dan günümüze: Kişisel gelişim ağırlıklı olarak yürütülmektedir.

Türkiye de Rehberliğin Gelişimi

1953-1954 eğitim-öğretim yılında Gazi Eğitim Enstitüsü (bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi) Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümlerinde "rehberlik" ve "rehberlik teknikleri" dersleri programlara konmuş ve okutulmaya başlanmıştır.

Test ve Araştırma Bürosu: Öğrencilerin yetenek ve ilgilerine göre testler geliştirmek, uyarlamak ve bunları uygulama amacı ile kurulmuştur.

Rehberliğin Anlamı, Amacı ve İlkeleri

Tanımların Ortak Yanları

M. Kepçeoğlu, rehberlik tanımlarının çoğunda ortak olarak kullanılan unsurlardan hareket ederek rehberliğin anlamında temel olabilecek şu genellemeleri öne sürmektedir:

- ✘ Rehberlik bir süreçtir; Rehberlik bir anda olup biten birşey değildir.
- ✘ Rehberlik bireye yardım etme işidir; Rehberlik yol gösterme, öğüt verme, başkasının adına karar verme gibi bir yardım değildir.
- ✘ Rehberlik yardımı bireye dönüktür;
- ✘ Rehberlik bilimsel ve profesyonel bir yardımdır;
- ✘ Rehberliğin esası bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.
- ✘

Rehberliğin Amacı : Rehberliğin amacı, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.

Rehberliğin İlkeleri

- ➡ Rehberliğin temelinde insan hak ve sorumlulukları ile ilgili **demokratik ve insancıl bir anlayış** vardır.
- ➡ Rehberlik uygulamalarında öğrenci ile yakından ilgili olan **herkesin anlayış ve iş birliği içinde** çalışması gerekir.
- ➡ Rehberlik yardımının esası, öğrencilerin kendi kişiliklerini daha iyi anlamalarını, problemlerine çözüm yolları bulmada onların kendi kendilerine yeter bir duruma gelmelerini sağlamaktır.
- ➡ Rehberlik **bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal olan bütün kapasitelerini kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda en uygun bir düzeyde geliştirmesi** için öğrencilere yardım etmelidir.
- ➡ Öğrencilere rehberlik yardımı verirken onları türlü yönleri ile tanımak gerekir.
- ➡ Rehberlik uygulamaları her okulun amaç ve ihtiyaçlarına uygun olan alanlarda yoğunlaştırılmalıdır
- ➡ Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde gizlilik esastır

Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Yanlış Anlayışlar

- ❑ RPD yardımı bireye tek yönlü olarak doğrudan doğruya yapılan bir yardım değildir.
- ❑ RPD yardımının temelinde bireye acımak, onu kayırmak yoktur.
- ❑ RPD bireyin sadece duygusal yanı ile ilgilenmez.
- ❑ RPD'de kullanılan bütün yöntem ve teknikler amaç değil, sadece araçtır.
- ❑ RPD yardımı akademik bir öğrenme konusu ya da ders değildir.
- ❑ Rehberlik bir disiplin görevi değildir; rehberlik yargılamaz ve ceza vermez.
- ❑ RPD yardımı her türlü problemi hemen çözebilecek sihirli bir güce sahip değildir.

REHBERLİK HİZMETLERİ/İŞLEVLERİ

Psikolojik Danışma: Psikolojik danışma hizmetleri rehberliğin özünü oluşturur, merkezde bunu görebilirsiniz.

Oryantasyon: Oryantasyon hizmetleri öğrencilerin okula ve yakın çevresine uyumlarını ve böylece öğrencilerin eğitim hizmetlerinden en etkili bir şekilde yararlanmalarını, amaçlayan hizmetlerdir.

Bireyi Tanıma: Rehberlik bireyin kendini tanıması ile başlar.

Bilgi Toplama ve Yayma: Bilgi toplama etkinlikleri öğrencilerin kendilerine uygun eğitsel ve mesleki tercihler yapmalarına yardım etmeye yöneliktir.

Yöneltilme ve Yerleştirme: Yerleştirmeler eğitsel, mesleki ve sosyal olmak üzere üç gruba ayrılır. **Eğitsel yerleştirmeler** eğitim programı, ders, kurs ve başka bir okul gibi yerleştirmeleri kapsar. **Mesleki yerleştirmeler** öğrencilerin bir iş veya mesleğe yerleştirilmelerini, **sosyal yerleştirme** ise kültürel, sosyal veya eğitsel kolları yerleştirmeleri kapsar.

İzleme: Rehberlik çalışmalarının amacına ulaşp ulaşmadığı amacıyla izleme çalışmaları yapılır.

Müşavirlik : Dolaylı yollardan öğrencilere sunulan hizmetlerdir. Çünkü bu diğer hizmetlerden farklı olarak öğrencilere değil okuldaki diğer personele yöneliktir.

Araştırma ve Değerlendirme

Çevre ve Veli ile İlişkiler: Etkili çalışma için çevrenin desteğini almak gerekir.

Okul Psikososyal Destek Ekipleri

- ✚ Psikososyal destek aile üyeleri/bir yakının kaybı, savaş, terör, doğal afetler gibi yaşam koşullarının bozulmasına neden olan zor ve stres veren olayların yaşanması gibi kriz durumları sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların önlenmesi, bireylerin kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmeleri amacıyla düzenlenen çok disiplinli hizmetler bütünüdür.
- ✚ Okul Psikososyal Destek Ekipleri; **Okul müdürü** veya okul müdürü tarafından görevlendirilmiş bir müdür yardımcısı başkanlığında, **Rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlar** ve Rehberlik hizmetleri yürütme komisyonu üyesi her sınıf düzeyinden en az **bir sınıf rehber öğretmeninden** oluşur.
- ✚ Okul ekibi birinci dönemin başı, ikinci dönemin başı ve ikinci dönemin sonu olmak üzere yılda üç kez ve ihtiyaç duyulan hâllerde toplanır.

Bildirim Yükümlülüğü

Tehdit, şantaj, cinsel içerikli bir istismar, suça veya uyuşturucu kullanımına teşvik durumu varsa tüm okul personelinin bildirim yükümlülüğü bulunmaktadır. İhmal ve istismar vakası şüphesinde başvurulacak yerler;

- İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü Çocuk Büro Amirliği
- Emniyet Genel Müdürlüğü 155 İhbar Hattı
- İl/İlçe Sosyal Hizmetler Merkezi Müdürlüğü
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 183 İhbar Hattı

OKUL REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA PROGRAMI

Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri

PDR hizmetlerinin nasıl örgütleneceği konusunda çeşitli modeller uygulanmıştır. Bu modellerden başlıcaları aşağıda kısaca tanıtılmıştır

1. **Hizmetler Modeli:** psikolojik danışmanların etkinlikleri oryantasyon, bireyi tanıma, bilgi verme, psikolojik danışma, yerleştirme ve izleme biçiminde altı kategoride ele alınmıştır.
2. **Süreç Modeli:** Psikolojik danışma hizmetinin klinik ve terapötik yönü vurgulanmıştır.
3. **Görevler Modeli:** Bu modelde psikolojik danışmanların görevleri basitçe listelenmiştir.
4. **Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları Modeli:** 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu yaklaşımda bireyin gelişimsel ihtiyaçları ön plandadır ve rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin içinde bulundukları gelişim dönemlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olması gerektiği savunulur.

Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programının süreçsel öğeleri:

1. **Bireysel planlama:** Öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimlerinin yanı sıra kendi öğrenimlerini de planlamaları ve yönetmelerine yardımcı olacak etkinlikler içerir. Bireysel planlama hizmetlerinin verilmesinde bireyi tanıma, bilgi verme, yerleştirme ve izlemestrategileri kullanılır.
2. **Müdahale hizmetleri:** Bu hizmetler çerçevesinde öğrencilerin psikolojik danışma, müşavirlik, sevk ya da sadece bilgi vermeyi gerektiren acil sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler sunulur.
3. **Sistem desteği:** Sistem desteği, PDR programının oluşturulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesini sağlayacak yönetimsel ve eğitsel etkinliklerden oluşur.
4. **Rehberlik müfredatı:** Rehberlik müfredatının amacı, her düzeyden tüm öğrencilere, normal büyüme ve gelişim bilgisi sağlamak ve yaşam becerilerini kazanma ve kullanmalarına yardımcı olmaktır. Rehberlik müfredatı öğrencilere sınıf ve grup etkinlikleri şeklinde sunulabilir.

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma (RPD) Hizmetleri Programı

Kapsamlı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programının Genel Özellikleri

- ☑ **Sonuç temellidir.** Tüm öğrencilerin okulda başarılı olmaları, üniversiteye ve/veya iş yaşamına geçiş yapmaları için gerekli olan yeterlikleri kazanmaları için tasarlanır.
- ☑ **Standart temellidir:** Program tüm öğrencilerin kazanmalarının beklenildiği beceri, yeterlik ve davranışları içerir.
- ☑ **Veri tabanlıdır:** Program hedeflerine ulaşip ulaşmadığının kontrol edilmesi ve programın öğrenci gelişimine yararlarının kanıtlanması amacıyla öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinden veri toplanmasına dayanır.
- ☑ **Gelişimseldir ve kapsamlıdır:** Program öğrencilerin yeterliklere ulaşmalarını sağlamada düzenli, planlı ve sistematik olarak oluşturulmuştur.
- ☑ **Takım çalışmasını gerektirir.**

Okul Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Programı Hazırlanma Süreci

Okullarda verilecek RPD hizmetleri önceden hazırlanmış bir programa dayalı olarak yürütülmektedir. Bu programın esas olarak 3 hedef doğrultusunda hazırlanır. Bunlar **genel hedef, yerel hedef ve özel hedef**dir.

Genel hedefler Bakanlıkça, yerel hedefler rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonlarınca, özel hedefler eğitim kurumlarınca belirlenir.

Okul rehberlik ve psikolojik danışma programında;

- a) Genel, yerel ve özel hedeflere,
- b) Gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetlere,
- c) Okuldaki tüm öğrencileri kapsayacak faaliyetlere,
- d) Değerlendirme süreçlerine yer verilir.

➡ Okul RPD programı psikolojik danışmanın sorumluluğunda, Okul Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu (RHYK) üyeleri ile iş birliği içinde hazırlanır.

➡ Eğer okulda psikolojik danışman yoksa RAM'dan müşavirlik hizmeti alınarak RHYK tarafından hazırlanır.

Okul Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Programı Uygulama Süreci

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler esas alınarak sunulur.

Bireysel ve grupta psikolojik danışma ve rehberlik, psikoeğitim, akran temelli çalışmalar, bireyi tanıma tekniklerini uygulama, seminer, panel, konferans, kurs ve gezi düzenleme, sınıf rehberliği çalışmaları ile yayın hazırlama gibi faaliyetlerle yürütülür.

Okul Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Programı Değerlendirme Süreçleri

Okul RPD hizmetinin genel değerlendirmesi için sene sonu rehberlik faaliyet raporu "MEBBİS E-Rehberlik" bölümüne girilir ardından okul müdürünün onayı ile il/ilçe RAM'a gönderilir.

Değerlendirme sürecinin ardından elde edilen veriler bir sonraki yılın RPD programının hazırlanmaya başlandığı aşamadır.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Sunum Sistemi

RPD hizmetleri sunum sistemi 2 bölümden oluşmaktadır. Bunlar "Bireysel Çalışmalar" ve "Grup Çalışmaları"dır. Hem bireysel hem de grup çalışmaları gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler olmak üzere 3 ana grupta toplanabilecek hizmetlerdir.

EĞİTİM KURUMLARINDA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİ

Rehberlik ve psikolojik danışma servisi

Resmî ve özel, örgün eğitim ve hayat boyu öğrenme kurumlarında RPD hizmetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonunun sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma servisi kurulur. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için rehberlik ve psikolojik danışma servisinin;

- a. Öğrenci, veli, öğretmen ve diğer personelin kolaylıkla ulaşabileceği konumda olması,
- b. Uygun fiziki koşullara sahip olması,
- c. Bilişim, iletişim araçları, gerekli büro malzemeleri, bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları için gerekli araç ve gereçler ile donatılmış olması
- d. RPD hizmetleri dışında başka bir amaç için kullanılmaması, gerekir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonu

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması ve kurum içindeki iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu oluşturulur.

- ➡ Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu eğitim kurumu müdürünün başkanlığında aşağıdaki üyelere oluşur:
  - ☑ Eğitim kurumunda görevli müdür yardımcısı
  - ☑ Rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar
  - ☑ Sınıf rehber öğretmenlerinden her sınıf düzeyinden seçilecek en az birer temsilci
  - ☑ Okul öncesi eğitim kurumlarında farklı yaş grubundaki çocukların eğitiminden sorumlu en az birer öğretmen
  - ☑ Ortaöğretim kurumlarında disiplin kurulu ve onur kurulundan birer temsilci
  - ☑ Okul-aile birliğinden bir temsilci
- ➡ **Hayat boyu öğrenme kurumlarında yürütme komisyonu;** müdürün başkanlığında bir müdür yardımcısı, rehber öğretmen/psikolojik danışman ile müdürün görevlendireceği bir öğretmenden oluşur.
- ➡ **Rehber öğretmen/psikolojik danışmanı bulunmayan eğitim kurumlarında** gerektiğinde rehberlik ve araştırma merkezinden bir rehber öğretmen/psikolojik danışmanın katılımının sağlanması için planlama yapılır.
- ➡ Komisyon; **birinci dönem başında, ikinci dönem başında ve ders yılı sonunda** olmak üzere en az **üç** defa toplanır.
- ➡ Komisyonun ilk toplantısı, öğretmenler kurulu toplantısının yapıldığı tarihten itibaren en geç bir ay içerisinde yapılır.

Görevleri:

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu aşağıdaki görevleri yapar:

- Eğitim kurumuna ait **özel hedeflerin** belirlenmesinde görüş bildirir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma servisinde hazırlanan **okul rehberlik ve psikolojik danışma programını** inceler ve görüşlerini bildirir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi sırasında hizmetlere ilişkin çalışmalarını inceler, değerlendirir
- Yapılacak çalışmalarda ilgili kurum ve kuruluşlar ile iş birliğinin sağlanması için gerekli faaliyetleri planlar
- Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimleri ile ilgili yapılacak çalışmalar için görüş bildirir.
- Okulda gerçekleştirilecek psiko-sosyal destek hizmetlerinin okul rehberlik ve psikolojik danışma programına eklenmesi hususlarında görüş bildirir.

2020 yılında hazırlanan sınıf rehberlik programında da üç basamaklı bir rehberlik sistemi kurulmuştur.

1. **Algıya dayalı değerlendirme:** Öğretmen, öğrenci ve velilere uygulanan anketler sonrasında elde edilen kanılara dayanır.
2. **Süreç Değerlendirmesi:** Bir yıl içerisinde neler yapıldı? sorusuna cevap aranır.
3. **Sonuç Değerlendirmesi:** A okulunda bir önceki yıla göre devam, devamsızlık/disiplin gibi istatistikî gelişim sonuçları karşılaştırılır.

Koordinatör rehber öğretmen/psikolojik danışmanın görev ve sorumlulukları

- Rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile eğitim kurumu yönetimi arasındaki koordinasyonu sağlar.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı doğrultusunda yapılan çalışmalarla ilgili öğretmenler kuruluna bilgi verir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu toplantılarına ait gündemi ve toplantılarda alınan kararları yazılı hâle getirir.

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanın görevleri

(1) Gelişimsel ve önleyici hizmetler;

- ✘ Sınıf rehberlik programı kapsamında özel bilgi ve beceri gerektiren etkinlikleri uygular
- ✘ Bireyi tanıma çalışmaları kapsamında **bireyi tanıma tekniklerini uygular**
- ✘ Bilgi verme çalışmaları kapsamında öğrencilerin **sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarında ihtiyaç duydukları bilgileri bireysel çalışmalar, grup çalışmaları veya yayın hazırlama yoluyla öğrencilerle paylaşır.**
- ✘ Yöneltilme ve izleme çalışmaları kapsamında öğrenciyi kendine uygun olan **eğitim kurumuna, staja, işe, mesleğe, okul içi ya da okul dışı sosyal ve kültürel etkinliklere** yönlendirir.

(2) İyileştirici hizmetler;

- ✘ Formasyonu uygun olan rehber psikolojik danışman bireysel ve grupta psikolojik danışma yapar.
- ✘ Doğal afetler ile kaza, ihmal, istismar, intihar, şiddet, savaş, göç ve salgın hastalıklar gibi zorlu yaşam olaylarında öğrenci, aile ve öğretmenlere **psikolojik ve sosyal destek** sağlar.
- ✘ Hakkında **danışmanlık tedbir kararı verilen çocuğa** ve çocuğun bakımından sorumlu kişilere hizmet sunar
- ✘ ihtiyaç duyması durumunda, bireyi yardım alabileceği düşünülen daha yetkin uzman kişi, kurum veya kuruluşlara yönlendirir.

(3) Destek hizmetler;

- ✘ Sınıf rehberlik programlarının hazırlanmasında, uygulanmasında, sınıf içi rehberlik uygulamalarının geliştirilmesinde sınıf rehber öğretmenlerine müşavirlik eder.
- ✘ Okul rehberlik ve psikolojik danışma programını rehberlik ve araştırma merkezine iletilmek üzere en geç **ekim ayının ilk haftasında e-Rehberlik sistemi üzerinden hazırlar.**
- ✘ Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı doğrultusunda e-Rehberlik sistemi üzerinden kendi haftalık programını hazırlar.
- ✘ Her yıl **kasım ayı içerisinde** eğitim kurumuna ait **risk haritasını** oluşturur.
- ✘ Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı kapsamında gerçekleştirilen çalışmaları **e- Rehberlik sistemine** işler.

e-Rehberlik Sistemi

e-Rehberlik sistemi, sistematik olarak sınıflandırılmış RPD hizmetlerinin eğitim kurumlarında bir program dâhilinde sunulması, yürütülmesi ve raporlaştırılmasını; bu hizmetlerin Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında görev yapan personel tarafından yetki alanlarına göre izlenmesini sağlayan sistemdir.

e-Rehberlik Sisteminin Kullanımı

- Eğitim kurumlarında görevli rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar sistemdeki en yetkili ve görev alanı en geniş kullanıcılar olup "okul RPD programı hazırlama", "**RPD hizmetleri veri girişi**", "**raporlama**" ve "**öğrenci yönlendirme**" işlemleri ekranlarını kullanmaktadır.
- Okul RPD programı hazırlama ekranında iki ayrı işlem yapılmaktadır. Eğitim öğretim yılı başlarında okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ve haftalık program hazırlanmaktadır.
- Veri girişi ekranı RPD programında yer alan çalışmalara ait verilerin girildiği ekrandır. Bu ekranda bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları için ayrı veri girişi yapılmaktadır.
- Öğrenci yönlendirme işlemleri ekranında rehberlik ve araştırma merkezlerine psikolojik destek alması veya eğitsel değerlendirme amacıyla incelenmesi talep edilen öğrenciler için kullanılan formlar yer almaktadır.
- Eğitim kurumu müdürleri,hazırlanan okul RPD programını,onaylamak suretiyle sistem üzerinden rehberlik ve araştırma merkezlerine gönderebilmektedir. Eğitim kurumuna ait RPD hizmetlerine ilişkin "özel hedef" giriş işlemlerini yapmakta ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin verileri sayısal olarak görebilmektedir.

Rehberlik Araştırma Merkezlerine Öğrenci Yönlendirme

- ☑ Yaşıtlarından anlamlı derecede farklılık gösteren öğrenciler bir ilerleme gösteremediği durumlarda, veli de durumla ilgilibilgilendirilerek **Rehberlik Araştırma Merkezlerine** yönlendirme işlemleri yapılır.
- ☑ Yönlendirme işlemleri için **sınıf/şube rehber öğretmeni** kendi MEBBİS sisteminden giriş yapar. **E-Rehberlik modülünden Öğrenci Yönlendirme İşlemleri** sekmesine tıklayarak **Eğitsel Değerlendirme/İstek Formunu** doldurur.
- ☑ Doldurulan formlar okul psikolojik danışmanı/rehber öğretmeni tarafından da görüş kısmı doldurularak okul müdürü onayına sunulur. Okul müdürünün e-rehberlik modülünden onayı sonucunda Rehberlik Araştırma Merkezi formları görüntüleyebilir.

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ İL YÜRÜTME KOMİSYONU

Rehberlik Hizmetleri İl Yürütme Komisyonunun Kuruluşu ve Görevleri

- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu, biri **eylül** ayında, diğeri **haziran** ayında olmak üzere yılda en az iki kez toplanır.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu, il millî eğitim müdürü başkanlığında;
  - a) Özel eğitim ve rehberlik hizmetlerinden sorumlu il ve ilçe şube müdürlerinden,
  - b) RAM müdürlerinden,
  - c) RAM'nin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölüm başkanlarından,
  - d) Örgün eğitim ve hayat boyu öğrenme kurumlarının her tür ve kademesinden **seçilen en az birer müdür** ile bu tür ve kademedeki kurumlarda görev yapan **en az birer rehber öğretmen/psikolojik danışmandan**, oluşur.

Görevleri:

- Haziran ayında yapılan toplantıda Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlar doğrultusunda bir sonraki eğitim öğretim yılı için **yerel hedefleri** belirler.
- Belirlenen yerel hedeflerin **eylül ayının ilk haftasında** e-Rehberlik sistemine işlenmesini sağlar.
- Eğitim kurumlarının aile, öğrenci, öğretmen, yönetici ve diğer kamu personeline yönelik yürütülecek etkinlikleri planlar.
- Açılmasına ihtiyaç duyulan rehberlik ve araştırma merkezleri ile ilgili değerlendirmede bulunur ve teklifte bulunur.
- Rehberlik ve araştırma merkezlerinin sorumluluk bölgelerini kapasitelerine göre her yıl değerlendirir.

YÖNETİCİLER VE ÖĞRETMENLERİN REHBERLİKLE İLGİLİ GÖREVLERİ

Okul Müdürünün Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Görevleri

- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinden birinci derecede sorumludur
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin şekilde yürütülebilmesi için hizmetin gerektirdiği **fiziksel şartları ve uygun çalışma ortamını** hazırlar, kullanılacak araç gereci sağlar.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonuna **başkanlık** eder.
- Eğitim kurumunun özel hedeflerini **e-Rehberlik sistemine** işler.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanmasını sağlar.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile haftalık programın uygulanmasını e- Rehberlik sistemi üzerinden izler.
- Okul sene başı öğretmenler kurulunda her sınıf için belirlenen sınıf rehber öğretmenini zorunlu olmadıkça öğrencilerin mezuniyetine kadar değiştirmemeyi esas alarak görevlendirir.

Sınıf Rehber Öğretmeninin Rehberlikle İlgili Görevleri

- ❏ Sınıf rehberlik planını okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile sınıf rehberlik programı çerçevesinde hazırlayarak en geç **ekim ayının ikinci haftasında** eğitim kurumu müdürüne onaylatır.
- ❏ Sınıf rehberlik programı kapsamındaki **etkinlikleri** sınıfında uygular.
- ❏ Öğrencilerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarını belirleyerek rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir.
- ❏ Her yıl **kasım ayı içerisinde** sınıfında bulunan **risk altındaki öğrencilere ait verilerin** bir örneğini rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir.
- ❏ Öğrencilerini rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak ilgi, yetenek, değer, akademik başarı ve kişilik özelliklerine göre öğrenci kulüplerine, seçmeli derslere ve sosyal etkinliklere yönlendirir.
- ❏ Sınıfıyla ilgili yürüttüğü rehberlik çalışmalarına ilişkin raporu her dönem sonunda eğitim kurumu müdürüne sunar.

SINIF REHBERLİK PROGRAMI (SRP)

SRP Amacı : Öğrenme yaşantıları yoluyla kendini tanıyabilen, kendinin ve başkalarının duygularını bilen ve ifade edebilen, kişiler arası becerileri ve karakter güçleri gelişmiş, içinde bulunduğu çevre ve topluma uyum sağlayabilen, problem çözme ve karar verme becerilerine sahip, kendine uygun ders, dal/alan ve meslek seçebilen, akademik ve kariyer planlaması yapabilen, yaşam boyu öğrenmeyi alışkanlık haline getiren, çalışarak üretmenin önemini benimseyen ve iyi oluş düzeyleri yüksek bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

GELİŞİM ALANLARI

Akademik gelişim alanı kapsamında öğrencilerin;

- ❏ Öğrenim gördükleri okula ve okulun çevresine uyum sağlamalarına, eğitsel amaçları çerçevesinde okul ve okulun çevresindeki imkânlardan yararlanmalarına, okul ve sınıf kurallarını benimsemelerine ve okula aidiyet duygusu geliştirmelerine katkı sağlayacak bilgi, beceri ve tutumu edinmeleri,
- ❏ Akademik gelişimleri ve başarıları için gereken bilgi, beceri ve tutumu kazanmaları, onları eğitsel başarıya götüren strateji, yöntem ve teknikleri edinmeleri amaçlanmaktadır.

Kariyer gelişim alanı kapsamında öğrencilerin;

- ❏ Kariyer bilgisini kullanarak kariyer farkındalığı kazanmaları
- ❏ Eğitsel süreçleri kariyer amaçları ile ilişkilendirerek kariyer hazırlığı yapmaları,
- ❏ Kariyer planını uygulamaya koymaları amaçlanmaktadır.

Sosyal duygusal gelişim alanı kapsamında öğrencilerin;

- ❏ Kendilerini tanımaları, **duygularını anlamaları ve yönetmeleri**, kişiler arası **sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri** için gerekli bilgi, tutum ve davranışları edinmeleri,
- ❏ Kararlar vermeleri, amaçlar oluşturmaları, amaçlara ulaşmak için gerekli önlemleri almaları ve bu yönde çaba göstermeleri amaçlanmaktadır.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Temel İlkeleri

1. Programda **gelişimsel, güçler temelli, problem odaklı ve kültürel farklılıkları dikkate alan** bir yaklaşım benimsenmiştir.
2. Duyuşsal davranışların kazandırılmasına daha çok odaklanılmıştır.
3. Program gelişimsel bir yaklaşımla geliştirilmiş olup her üç gelişim alanındaki kazanımlar birbirinin temeli ve birbirini tamamlayan bir yapı içermektedir.
4. Programda tüm kazanımların oluşturulmasında **bireysel farklılıklar** dikkate alınmıştır.
5. Program hazırlanırken hem bireye hem de topluma karşı sorumluluklar gözetilmiştir.

Sınıf Rehberlik Programında Değerlendirme

- **Sürece dayalı değerlendirme** programın uygulanmasına ilişkin kanıtlar toplanarak program kapsamında yürütülen uygulamaların kime, nasıl, ne zaman, nerede, ne sıklıkla, ne kadar süre ile yapıldığına ilişkin bilgiler edinilmektedir.
- **Algıya dayalı değerlendirme** program kapsamında öğrencilerin neler edindikleri ve öğrendiklerine ilişkin olarak öğrencilerin etkinlikler sonucunda tutum veya inançlarındaki değişimler, edindikleri beceriler veya bilgi düzeylerindeki artış değerlendirilmektedir.
- **Sonuca dayalı değerlendirme** ise uygulanan programın öğrencilerin tutum, beceri veya bilgileri kullanma yeteneklerini olumlu yönde etkileyip etkilemediğine ilişkin kanıtlar elde edilmektedir.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Uygulanmasına İlişkin İlkeler

1. Programın uygulanmasında **bilimsellik** esastır.
2. Bu program **bireysel farklılıkları** temel alır.
3. Bazı kazanımlar okul rehberlik öğretmenlerinin eş güdümüyle yürütülür.
4. Program öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin iş birliği ile yürütülür.
5. Uygulayıcılar ihtiyaç duydukları takdirde kazanımların sırasını öğrenci, okul ve bölge özelliklerini dikkate alarak değiştirebilirler.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- ➡ Türkiye'de okul öncesi eğitim almayan öğrencilerin de olduğu dikkate alınarak okul öncesi düzeyindeki çoğu kazanıma ilköğretim birinci sınıf düzeyinde de yer verilmiştir.
- ➡ Programda yer alan kazanımlara ilişkin etkinliklerin çoğunun sınıf rehber öğretmenleri tarafından, belirli kazanımlara ilişkin etkinliklerin ise okul rehberlik öğretmeni tarafından uygulanması gerekmektedir.
- ➡ Uygulayıcıların öğrencileri etkinliklere aktif katılım ve yansıtıcı düşünme göstermeleri için teşvik etmeleri/ motive etmeleri gerekir.

BİREYİ TANIMA: ALANLAR

Öğretmenin Öğrenciyi Tanıma Nedenleri

- Ünite planı yapmak, ders etkinliklerini düzenlemek, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik yöntem ve teknikleri seçmek
- Her öğrencinin bireysel farklılıklarına göre gelişmesine yardımcı olabilmek,
- Öğrencilerin gerçekçi benlik algıları geliştirmelerine yardım etmek,
- Öğrencileri ilgileri, güdülerini, yetenekleri doğrultusunda kendilerine en uygun öğrenim dalına ve /veya mesleğe yönleltebilmek,

Bireyin tanınması için gerekli özellikler:

■ Sağlık Durumu

■ Yetenekler

■ İlgiler

• Temel bilim	Sosyal bilim:	Canlı varlık:	Mekanik:
• İkna:	Ticaret:	İş ayrıntıları:	Edebiyat:
• Güzel sanatlar:	Müzik:	Sosyal yardım:	Akademik Başarı

■ Kişilik

■ Benlik Tasarımı ve Değerler

■ Çevre ile İlgili Bilgiler

BİREYİ TANIMA: TEKNİKLER VE UYGULAMALAR

Rehberlikte bireyi tanıırken göz önünde tutulması gereken bazı ilkeler vardır. Yıldırım (2018) bu ilkeleri şöyle belirtmektedir:

- Sadece bir ölçme aracı bireyi tanımak için yeterli değildir.
- Bireyi **bütün yönleri ile tanımak** mümkün değildir.
- Birey hakkındaki bilgiler sağlamayacaksa o tekniği uygulamanın gereği yoktur.
- Bireyi tanıma tekniklerini birlikte veya kısa zaman dilimi içinde uygulayıp sonuçlarını birlikte yorumlamak daha yararlıdır.
- Bireyi tanıma teknikleri arasında her durumda herkese uygulanan ve herkes tarafından kabul edilen bir teknik yoktur.
- Bireyi tanıma çalışmaları **bütün öğrencileri** kapsar.
- Bireyi tanıma teknikleri birer araçtır.

Rehberlikte bireyi tanımak için kullanılan teknikler iki gruba ayrılır: **Testler ve test dışı teknikler.**

Testlerin Özellikleri

❏ İyi bir testin sahip olması gereken **4 özellik** vardır:

- **Geçerlik:** Ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı şeyi eksiksiz, tam olarak ölçmesidir.
- **Güvenirlilik:** Ölçme aracının ölçmek istediği şeyi hatasız ve doğru olarak ölçmesidir.
- **Kullanışlılık:** Ölçme aracının kullanılmasının kolay olmasıdır.
- **Ekonomiklik:** Ölçme aracının ekonomik olması, çok pahalı ve masraflı olmamasıdır.

❏ Testlerin sonuçları bireye bildirilirken uyulması gereken kurulları vardır :

- Sonuçları bildirmeye başlamadan önce danışanın bunları gerçekten bilmek isteyip istemediğinden emin olmak gerekir.
- Test puanları açıklanmadan önce danışanın testten **ne beklediği** anlaşılmalıdır.
- Danışanın her testten nasıl bir başarı beklediği sorulmalıdır.
- Birden fazla test uygulanmışsa kişinin kendi **güçlü ve zayıf yönlerini görmesi** sağlanmalıdır.
- Yetenek testi sonuçlarından hemen sonra veya eş zamanlı olarak ilgi testleri açıklanmalıdır.
- Test sonuçlarını açıklarken danışanın soru sormasına ve katılmadığı noktalarda görüşlerini söylemesine izin verilmeli hatta teşvik edilmelidir.

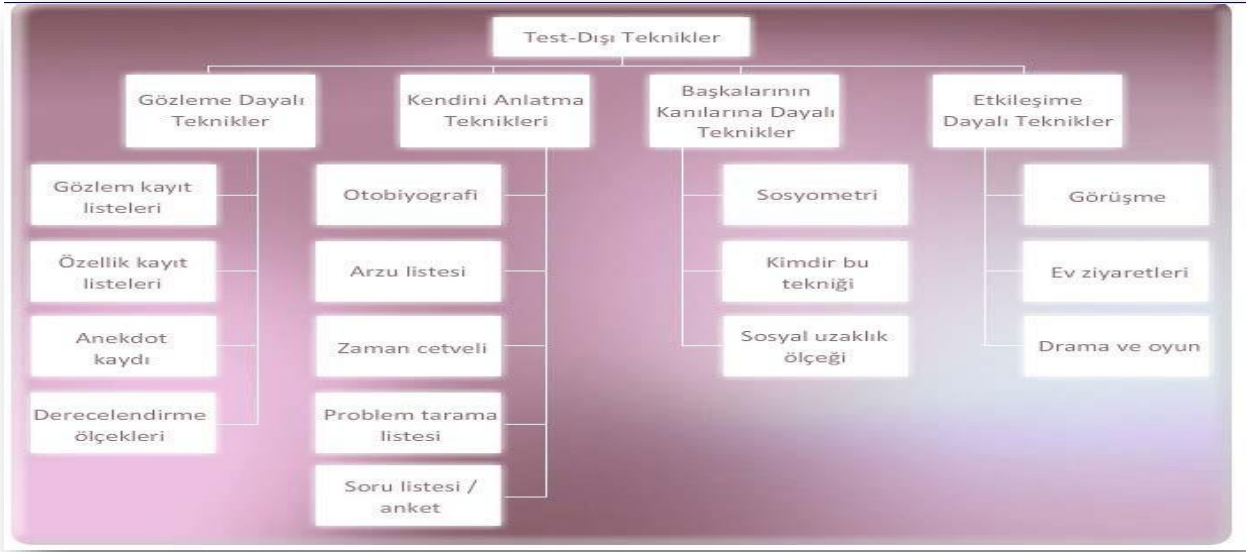
Rehberlikte Kullanılan Testler

1. **Yetenek Testleri:** Yetenek testi deyince de ilk akla gelen zekâ testi olmaktadır.
2. **İlgi Testleri:** Ülkemizde ilgi ölçmek için kullanılan en yaygın ölçek, Kuder İlgi Alanları Envanteri'dir. Bunun dışında Strong İlgi Envanteri, Mesleki Yönlendirme Envanteri (Kepçeoğlu), Kendini Değerlendirme Envanteri (Kuzgun) gibi ölçekler de kullanılmaktadır.
3. **Tutum Testleri:** Kişilerin belli bir nesne ya da duruma yönelik duygusal, düşünsel veya davranışsal eğilimlerini belirlemeye yönelik testlerdir.
4. **Kişilik testi.**

Rehberlik hizmetlerinde kullanılan kişilik ölçekleri şunlardır:

- ❏ Beier Cümle Tamamlama Testi (A formu 8-16, B formu 13 ve üstü yaşlar)
- ❏ CAT (Çocuklar için Algi Testi) (3-10 yaşlar)
- ❏ Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) (16 yaş ve üzeri)
- ❏ Louisa Duss Psikanalitik Hikâyeler Testi

Test dışı teknikler

AİLELERLE İLİŞKİLER

Ailelerin eğitim sürecine katılmalarının temel gerekçelerini Akkök (1999) şöyle belirtmektedir:

Gerekçeler:

- Aileler çocuklarıyla en yoğun iletişim içinde olan kişilerdir. Onların gözlemlerinden ve görüşlerinden yararlanmak çocukların gelişimlerini kolaylaştıracaktır.
- Ailelerin okulu tanınması, kendilerini bir parçası olarak hissetmesi, onların okul ve öğrenciler için kaynaklar araması için de fırsat sağlamaktadır. Ailelerin katılımında diğer bir önemli gerekçe de çocukların akademik performanslarının, okulun akademik standartlarının yükselmesine de katkısı olmasıdır.
- Sınıf ve okul ortamı içinde "ortak bir kültürün" oluşması için ailelerin eğitim sürecine ilişkin bazı etkinlikleri ev ortamına taşımaları ve bunları geliştirmeleri de çok yararlı olacaktır.

Okul Merkezli Katılım

- Aile- öğretmen konferans ve toplantılarına katılma
- Öğretmenlerle iletişim içinde olma
- Akademik etkinliklerde gönüllü olma
- Ailelerin proje ve ödevlere gönüllü yardımı
- Okul aile birliği çalışmalarına katılma

Ev Merkezli Katılım

- Ana babaların çocukları ile evde yapabilecekleri **eğitimsel etkinlikler**
- Öğretmenlerin gerektiği zaman yapacakları ev ziyaretleri

İş birliği temelli katılım

İş birliği temelli katılım, ebeveynin, öğretmen ve okul personeli ile öğrencinin gelişimine yönelik etkileşimleridir. Etkinlikler konusunda öğretmenle konuşmak, problemlerle ilgili konuşmak ve bilgi edinmek üzere okul yönetimi ile görüşmek iş birliği temelli katılım örnekleridir

Ailelerden Beklentiler

- Öğrencilere kazandırılması istenen beceriler konusunda **model** olması
- Öğrencinin takibi ve değerlendirilmesinde sınıf ve okul rehber öğretmenine destek sağlaması,
- Okulda düzenlenen velilere yönelik çalışmalara katılması beklenir.

➤ İlkokulda Ebeveyn Katılımı

➤ **Ortaokulda Ebeveyn Katılımı** Ergen gelişiminin bu geçiş evresinde, sınıf rehber öğretmeni ve psikolojik danışmanlar ebeveyn katılımının önemini bilir. Çocuklar bu geçiş sürecinde, onları ne zaman ve nasıl serbest bırakıp ne zaman ve nasıl kontrol altına almaları gerektiğini iyi bilen ebeveynlere ihtiyaç duyarlar.

➤ **Lisede Ebeveyn Katılımı** 14-18 yaş ergen çocukları olan ebeveynler mesleki rehberlik ve eğitsel planlama, ergenle iletişim, sınavlara hazırlık gibi konularda sorun yaşayabilecekleri için, ebeveynlerin kendilerini tanımaları ve eğitmeleri beklenir.

Ebeveynlik Tarzını Bulmak

1. Demokratik anne-baba:
2. Otoriter anne-baba:
3. İzin verici anne-baba:
4. İhmalkâr anne-baba:

REHBERLİKTE ETİK VE BİGİLERİN SAKLANMASI

RPD hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde; yetkinlik, dürüstlük, gizlilik, duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk ilkeleri esas alınmıştır.

Temel İlkeler

Yetkinlik.	Dürüstlük.
Duyarlık ve Hoşgörü.	Toplumsal sorumluluk.
Mesleki ve bilimsel sorumluluk.	Etik Kurallar.
Yetkinlik sınırları.	Sürekli gelişim.
Başkalarına zarar vermeme.	Gizli bilgilerin muhafaza edilmesi.
Profesyonel kimlik.	Rehberlikte Etik ve Bilgilerin Saklanması.

ÖZEL EĞİTİM

Tüm öğrencilerin gelişimsel özellikleri doğrultusunda desteklenmesi ve bulundukları eğitim ortamlarına katılımlarının sağlanması çağdaş eğitim anlayışının gereklerinden biridir. Ulusal ve uluslararası birçok yasal düzenleme eğitim hakkı ve fırsat eşitliği kavramlarına vurgu yaparak tüm çocukların dil, din, cinsiyet, ırk ve engellilik ayrımı gözetilmeksizin bu haklardan yararlanması gerektiğini belirtir (**Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 1989; BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme, 2008; Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973; Salamanca Bildirisi ve Eylem Planı, 1994**).

Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrenciler ve Özel Eğitim I-II

Zedelenme, bireyin sahip olduğu organlarının yapısında ve işleyişinde çeşitli nedenlere bağlı olarak bozulmalar olması durumu olarak tanımlanmaktadır

Yetersizlik, bireyin yaşadığı zedelenme sonucunda sahip olduğu organının işlevini yerine getirememesidir. Örneğin bireyin gözündeki zedelenmeye bağlı olarak görememesi bir yetersizliktir.

Engel ise bir yetersizlik sonucunda bireyin toplumsal yaşamda akranlarının gerçekleştirebildiği rolleri gerçekleştirememesi durumu olarak tanımlanmaktadır

Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler

Yönetmeliğe göre zihinsel engelli bireyler **hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde** olmak üzere dört grupta ele alınmaktadır.

- Zihinsel işlev boyutuyla ele alındığında normal insanların zekâ düzeyi puanı 100 olarak kabul edilirken zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin zekâ düzeyi puanları **70 ve altındadır**.
- Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin **dikkat süreleri çok kısa olup** dikkati odaklama ve sürdürmede güçlükleri bulunmaktadır
- Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin dikkatin yanı sıra **bellekle de ilgili problemleri** bulunmaktadır.
- Bu öğrencilerin birçok akademik alanda normal gelişim gösteren akranlarına göre geridir.
- Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler akranlarına göre daha yavaş öğrenmekle birlikte, soyut kavramları öğrenmede, öğrendikleri bilgileri yeni durumlarla ilişkilendirmede ve genellemede güçlük yaşar
- Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin yaşadıkları akademik başarısızlık durumuyla bağlantılı olarak yeni öğrenmelere ilişkin motivasyonları düşüktür ve bu öğrenciler zaman içerisinde öğrenilmiş çaresizlik yaşamaya başlarlar
- Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler **dilin hem anlama hem de ifade etme boyutunda** sorun yaşamaktadır.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler

- Otizm, bir sosyal iletişim bozukluğudur. Otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler, sosyal etkileşimin ilk basamağı olan göz kontağından kaçınırlar ya da gözlerinin kenarlarından bakabilirler.
- Bu öğrenciler, isimlerine tepki vermeyebilir, diğer insanlara karşı ilgisiz görünebilir
- Oyun becerileri sınırlıdır. Akranlar ve yetişkinlerle etkileşimde sınırlılıkları olmakla birlikte nesnelerle meşgul olabilirler.
- Alıcı dil boyutunda ve ifade edici dil boyutunda da sınırlılıklara sahip olabilirler.
- Alay ya da şaka gibi sosyal dili yorumlamada zorlanırlar.
- OSB olan birçok öğrenci basmakalıp motor veya sözel davranışlar sergileyebilir. Nesneleri döndürme, el çırpma ve sallanma gibi sınırlı ve tekrarlayan motor davranışlar görülebilir.
- Bazı nesnelerle aşırı derecede meşgul olabilir.
- Rutinlere ve aynılıklara aşırı bağlı olup değişikliklerden rahatsız olma gibi davranışlar sergileyebilirler.
- Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerde karşılaşılabilen durumlardan biri de aşırı duyarlılıktır.

Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler

- Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler okuma, okuduğunu anlama, yazılı ifade ve matematiksel akıl yürütme ile hesaplama alanlarında yaşanan güçlüklerle ön planla çıkmaktadır
- Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler, **normal bir zekâyâ sahip oldukları hâlde özellikle bazı akademik alanlarda akranlarından önemli ölçüde ayrıışan güçlükler** yaşar.
- Öğrenme güçlüğü'nün bir diğer önemli özelliği ise **performanstaki değişkenliğin** fazla oluşudur.
- Özellikle **disleksi** olan öğrenciler **okumada ciddi problemler** yaşarlar. Bu öğrenciler **harfleri tanıma, heceleme, doğru ve akıcı bir şekilde çözümleme** konusunda düşük performans sergilerler.
- Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin bir kısmı harfleri, kelimeleri doğru bir şekilde yazmada ve yazım sürecinde imla ve dil bilgisi kurallarına dikkat etmede problem yaşayabilir
- Matematiksel hesaplamalar yapmada zorlanabilirler
- Öğrenme güçlüğü olan birçok öğrenci, dilin mekanik ve sosyal kullanımlarıyla ilgili sorunlar yaşar.

Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler

Dil bozukluğu olan öğrenciler; başkalarının söylediklerini anlamakta güçlük çekebilir. Bu durum bir **alıcı dil bozukluğudur**. Duygu ve düşüncelerini ifade etmekte sorun yaşayabilirler. Bu durum ise **ifade edici dil bozukluğudur**. Bir öğrenci hem alıcı hem de ifade edici dil bozukluğu yaşayabilir. Konuşma bozukluğu olan öğrenciler ise ses üretiminde ya da bazı sesleri söylemede zorlanabilir. Konuşurken kekeleyebilir ya da konuşma ritmini ayarlamada sorun yaşayabilir.

İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler

- İşitme yetersizliği olan öğrencilerin zihinsel olarak herhangi bir problemleri yoktur, normal zekâ düzeyine sahiptirler.
- İşitme yetersizliği olan öğrencilerin okuma düzeyleri, işiten akranlarından önemli ölçüde daha düşüktür.
- Konuşulanları anlama ve kendi konuşmalarının anlaşılabilirliği işitme yetersizliğinin düzeyine bağlı olarak artıp azalabilir.
- İşitme yetersizliği yaygın olarak dil ve iletişim becerilerini olumsuz yönde etkiler.

Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler

- Görme yetersizliği olan öğrenciler kendi içlerinde oldukça heterojen bir gruptur.
- Görme yetersizliği olan öğrenciler öğrenme deneyimlerini dokunarak ve işiterek edinebilmektedir.
- Görme yetersizliği olan öğrencilerin çevrelerinde hareket etme yeterlikleri sınırlı olabilir ve bu durum öğrencinin deneyimlerini, sosyal ilişkilerini ve bilgi edinme süreçlerini de sınırlandırabilir.

Rehberlik ve Araştırma Merkezine Yönlendirme

Öğretmenler rehberlik ve araştırma merkezine (RAM) yönlendirmeden önce öğrencinin performans düzeyine ilişkin değerlendirme yapar.

- Değerlendirme süreci, **ilk belirleme** aşamasıyla başlar. İlk belirleme aşamasında öğretmenler, akademik, sosyal-duygusal, motor ve dil becerileri bakımından akranlarından önemli ölçüde ayrılan öğrencileri belirler. Bu süreçte öğrenci performansı ile ilgili kaba değerlendirme yapılarak öğrencinin yapabildikleri ve yapamadıkları belirlenebilir.

✚ **İkinci aşamada** ise bu öğrenciler için gönderme öncesi süreç uygulanır. Gönderme öncesi süreçte öğretmenlerin yapacakları iş ve işlemler üç basamakta ele alınabilir. Bu basamaklar;

1. Bilgi toplama: öğretmenler, birçok farklı bilgi kaynağından öğrenci hakkında bilgi toplamalı ve bunları kaydetmelidir. Bunlar;

- Öğrencinin doğumdan itibaren geçirdiği hastalıklar, kazalar ya da travmalar
- Öğrencinin ailesinin eğitim düzeyi, sahip oldukları olanaklar
- Öğrencinin okulda sergilediği davranışların evde de tutarlı bir şekilde sergilenip sergilenmediğine ve ailelerin bu davranışlara verdikleri tepkilere ilişkin bilgiler,
- Öğrencinin devam ettiği eğitim programında yer alan kazanımlara ilişkin performansı ve gerek duyuluyorsa bir önceki sınıf programında yer alan kazanımlara ilişkin performansı.

2. Müdahale Programı Hazırlama: Öğretmenler toplanan bilgilerden yararlanarak öğrenci için müdahale programı hazırlar. Müdahale programını hazırlarken öğretmenler;

- a) Program hedeflerinde,
- b) Öğretimsel süreçlerde,
- c) Sınıf yönetiminde,
- d) Sınıf ortamında uyarılama yapabilirler.

3. Müdahale Programını Uygulama ve Sonuçlarını Değerlendirme:

- ☑ Programın uygulanması sürecinde dikkat edilecek en önemli konu **ne kadar süreyle bu müdahalenin uygulanacağıdır**. Öğretmenler müdahale programının uygulamasına yeterli zaman ayırmadığında müdahalenin etkili olmadığını düşünür.
- ☑ Müdahale programı uygulandıktan sonra **öğretmenler öğrencideki gelişmeyi ve ilerlemeyi değerlendirir**. Öğrencideki ilerleme beklenen düzeyde ise öğrenci genel eğitim sınıfında akranlarıyla eğitimine devam eder. Öğrencideki ilerleme beklenen düzeyde değil ise öğrenci, ailesinin de onayıyla ayrıntılı değerlendirme için hastanelere ve RAM'a yönlendirilir.

Eğitsel Değerlendirme, Tanılama Süreci ve Eğitim Ortamına Yerleştirme

➡ Gönderme kararı sadece sınıf öğretmenin vereceği bir karar olmayıp rehber öğretmen ve ailenin de bu karara onay vermiş olması gerekmektedir. **Okul rehberlik servisi ve ailenin onayıyla** birlikte öğrenci ayrıntılı değerlendirme için **hastanelere ve RAM'a** yönlendirilir. Bu yönlendirme sürecinde öğretmen, gönderme öncesi süreçte öğrenci özelinde uyguladığı müdahale programının içeriği ve sonuçları hakkında bir gönderme raporu hazırlar. Bu kapsamda gönderme raporunda;

- Öğrencinin günlük yaşadığı gelişim alanlarına ve bu alanlarda sergilediği performansa,
- Öğrencinin günlük yaşadığı alanlara ilişkin yapılan uyarlamalara, uygulanan müdahalelere ve stratejilere,
- Müdahale programının oluşturulması, uygulanması ve izlenmesinde sorumlu olan kişilere yer verilir.

➡ Tanılama süreci ilk olarak tıbbi tanı ile başlar.

➡ Tıbbi tanı alındıktan sonra öğrencinin özel eğitim hizmetlerinden yararlanıp yararlanmayacağına, yararlanacaksa ne tür eğitsel ihtiyaçları olduğuna karar vermek amacıyla RAM'larda bulunan özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından eğitsel değerlendirme ve tanılama yapılır.

➡ **Özel eğitim değerlendirme kurulu** RAM müdürü ya da görevlendirdiği bir **müdür yardımcısı, RAM özel eğitim hizmetleri bölüm başkanı, rehber öğretmen, özel eğitim öğretmeni, varsa bir çocuk gelişimci** ve öğrencinin ailesi gibi üyelerden oluşmaktadır.

Öğrencinin özel eğitim hizmetlerine uygunluğuna karar verirken bazı ölçütler göz önünde bulundurulur.

Bunlar;

- ☑ Öğrencinin tıbbi tanılama sonrasında mutlaka bir yetersizlik tanısı almış olması,
- ☑ Aldığı yetersizlik tanısının eğitsel performansını olumsuz yönde etkilemesi ve
- ☑ Eğitsel ihtiyaçlarını karşılamada özel program ya da hizmetlere ihtiyaç duymasıdır.

Bu üç ölçütü sağlayan öğrencilerin özel eğitim hizmetleri için uygun olduğuna karar verilir

- ❖ Ülkemizde özel eğitim hizmetlerine uygun olduğuna karar verilen öğrenciler için iki farklı yerleştirme kararı verilebilir. Bunlardan biri öğrencinin **kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla** genel eğitim sınıfında eğitim alması diğeri, öğrencinin kendisiyle benzer yetersizliğe sahip öğrencilerin devam ettiği **özel eğitim okulunda ya da sınıfında** eğitim almasıdır. Her iki yerleştirme kararı sonrasında da öğrenci için bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanması gerekmektedir.

Destek Eğitim Modelleri

Ülkemizde özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin devam edebilecekleri eğitim ortamları ya da yerleştirme seçenekleri en fazla kısıtlayıcı olandan en az kısıtlayıcı olana doğru aşağıda gibi sıralanmaktadır:

Yatılı özel eğitim okul ve kurumları:

Gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları: Bu okullardaki öğrenciler eğitim saatleri dışında normal hayatlarına devam edebilir.

Özel eğitim sınıfı: Genel eğitim okulları bünyesinde, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin toplu bir şekilde eğitim alması için açılan ayrı bir sınıflardır.

Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim: Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarında yetersizliği olmayan akranlarıyla beraber tam ya da yarı zamanlı olarak eğitimlerini sürdürmelerine denir.

Yarı zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin bazı dersleri özel eğitim sınıfında bazı dersleri kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında almasıdır. **Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme,** özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin, okulda geçirdiği sürenin tamamını normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıfta geçirmesidir.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı Hazırlama

Özel eğitim ihtiyacı olan her öğrenci için yerleştirildikleri eğitim ortamında bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) oluşturulması yasal bir zorunluluktur.

Şekil 2. BEP'in Özellikleri

BEP'in hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinden okullardaki BEP geliştirme birimi sorumludur. BEP geliştirme biriminde okul müdürü ya da görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında;

- ✦ Rehber öğretmen,
- ✦ Öğrencinin sınıf öğretmeni,
- ✦ Öğrencinin dersini okutan alan öğretmenleri,
- ✦ Öğrencinin velisi ve Öğrencinin kendisi bulunur.

BEP geliştirme biriminin birçok önemli görevi bulunmaktadır. Bunlar;

- Öğrencinin gelişim özellikleri ve eğitsel gereksinimlerini temel alarak BEP'inde değişiklik ve düzenlemeler yapmak,
  - BEP'in uygulanması sürecinde eğitim ortamlarının düzenlenmesi, materyal hazırlanması ve temin edilmesi konusunda yöneticilere ve öğretmenlere öneriler sunmak,
  - Destek eğitim odasından faydalanan öğrencilere hangi derslerin haftalık kaç saat sunulacağını belirlemek,
  - Özel eğitim sınıfına devam eden öğrencilerden, yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte ders alabilecek öğrencileri belirlemek ve bu öğrencilerin ders saatlerini planlamak,
  - Özel eğitim okullarında grup eğitimine uyum sağlayamayan öğrencilerin grup eğitimine hazırlanması için bire bir eğitime başlama ve bitirme sürecinin kararını vermek
1. BEP geliştirme birimi öncelikli olarak öğrencinin **gelişimsel özellikleri hakkında bilgi toplar** ve topladıkları bilgileri birbiriyle paylaşarak öğrenci özelliklerini ortaya koyar.
  2. Öğrencinin gelişimsel özellikleri ile bağlantılı olarak **öncelikli öğrenme gereksinimlerini belirler, performans düzeyini tanımlar ve buna uygun hedefler geliştirir.**
  3. Hedeflere ulaşmak için **öğrenciye sunulacak hizmetleri**, bu hizmetlerin kimler tarafından, nerede, ne zaman ve ne sıklıkla sunulacağını ve öğrenci ilerlemeleri değerlendirmede **kullanılacak yöntem ve ölçütleri belirleyerek** BEP içeriğini oluşturur.
  4. Bu içerik, BEP geliştirme birimindeki tüm üyeler tarafından imzalanır ve öğrenci için planlanan hizmetler ya da destekler uygulamaya konur.

Bireyselleştirilmiş eğitim programının içeriğinde yer alması gereken bazı temel öğeler ~~bulunur~~ **bulunmaktadır**. Bunlar;

- a) Öğrencinin demografik özelliklerinin tanımı
- b) Öğrencinin eğitsel performans düzeyinin tanımı
- c) Uzun dönemli ya da yıllık hedefler
- d) Kısa dönemli hedefler
- e) Öğretim yöntemleri ve materyaller
- f) Amaçlara ulaşmak için gerekli olan zamanın başlama ve bitiş tarihleri
- g) Uygun değerlendirme yöntemleri ve ölçütleri

a) Öğrencinin Demografik Özelliklerinin Tanımlanması

b) Öğrencinin Eğitsel Performans Düzeyinin Tanımlanması

Performans düzeyinin tanımlanmasında dikkat edilecek bazı hususlar bulunmaktadır. Bu hususlar şu şekildedir:

- Performans düzeyi ifadesi, şimdiki performansını yansıtmalıdır.
- Performans düzeyinin tanımı, değerlendirme sonuçlarına dayalı olarak oluşturulmalıdır.
- Performans düzeyi ifadesi, öğrencinin gereksinimleri ile bağlantılı olup uzun dönemli ve kısa dönemli hedeflere ilişkin ipuçları içermelidir.
- Performans düzeyinin ölçülebilir ve gözlenebilir bir şekilde ifade edilmesi gereklidir.

c) Uzun dönemli ya da yıllık hedefler

Uzun dönemli hedefler, öğrencinin bir yıl ya da akademik dönem içerisinde makul düzeyde kazanabileceği davranışlar olarak tanımlanabilir. Uzun dönemli hedefleri belirlenmesinde;

- Öğrencinin performans düzeyi,
- Yetersizliğinin derecesi,
- Geçmiş öğrenme deneyimleri ve öğrenme hızı,
- Çevresinin ve ailesinin özellikleri gibi kritik noktalara dikkat edilmelidir

d) Kısa dönemli hedefler

Kısa dönemli hedef ifadelerinde birey, ölçüt, koşul ve davranış olmak üzere dört temel öge bulunur. **Birey, Ölçüt, Davranış, Koşul**

Uzun dönemli ve kısa dönemli hedef örnekleri

UDH 1. Mete, bir akademik yılsonunda basit şekilleri çizgilerinin üzerinden bağımsız bir şekilde makasla keserek şekli çıkarır.

KDH 1. Mete kendisine verilen farklı uzunlukta düz çizgilerin üzerinden bağımsız bir şekilde makasla keser.

KDH 2. Mete kendisine verilen farklı uzunlukta eğik çizgilerin üzerinden bağımsız bir şekilde makasla keser.

UDH 2. Mete, bir akademik dönemin sonunda iki farklı büyüklükte farklı cinsten nesne ya da nesne resimleri arasından büyük olanı göstermesi istendiğinde $\frac{3}{4}$ oranında büyük olanı gösterir.

KDH 1. Mete, iki farklı büyüklükte aynı cinsten aynı tipte nesne resimleri arasından büyük olanı göstermesi istendiğinde $\frac{3}{4}$ oranında büyük olanı gösterir.

e) Öğretim yöntemleri ve materyaller

f) Hedefler için ayrılan zamanın başlama ve bitiş tarihleri

g) Uygun değerlendirme yöntemleri ve ölçütleri

h) Ek hizmetler

BEP Sürecinin Etkili Bir Şekilde Yürütülmesi İçin Neler Yapılabilir?

- ❖ Gerçekçi bir BEP geliştirmek için öncelikli olarak öğrencinin performans düzeyinin doğru bir şekilde belirlenmiş olması gerekir.
- ❖ Mutlaka izleme ve değerlendirme çalışmalarına yer verilmelidir.
- ❖ BEP geliştirme, uygulama, izleme ve değerlendirme süreci bir ekip işidir.
- ❖ Öğretmenler ailelerin BEP sürecine katılımlarını desteklemelidir.
- ❖ BEP sürecinin işleyişinin niteliğini arttıran önemli noktalardan biri de öğretmene ve öğrenciye sağlanan destek hizmetlerdir. Bu hizmetlerin öğrencinin belirlenen hedeflere ulaşmasını ve eğitim ortamlarına katılımlarını artırmakla birlikte öğretmenlerin de işini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle destek hizmetlerin yaygınlaştırılması ve ulaşılabilir olması büyük önem arz etmektedir.

Öğretimin Bireyselleştirilmesi ve Öğretim Uyarlamaları

Öğretim uyarlamaları, öğrenme hızı ve kapasitesi bakımından akranlarına göre farklılık gösteren öğrencilerin kendi hızlarında öğrenmeleri ve sınıf içinde gerçekleştirilen faaliyetlere üst düzeyde katılımları için yapılan çeşitli düzenlemelerdir

Öğretimin Bireyselleştirilmesinde ve Öğretim Uygulamalarında Temel Uygulama İlkeleri

- Tüm öğrenciler öğrenebilir ve öğretmenler öğretebilirler.
- Her öğrencinin eğitimden en yüksek düzeyde faydalanma hakkı vardır.
- Her öğrencinin gelişimi takip edilmeli ve ilerleme gösterenler ödüllendirilmelidir.
- Her öğrencinin ortak, farklı ve bireysel gereksinimleri vardır. Tüm öğrencilerin farklı, ortak ve kendine özgü ihtiyaçları vardır.

Öğretimin Bireyselleştirilmesinin ve Öğretim Uyarlamalarının Kapsamı

Öğretimi öğrencilere göre uyarlamak isteyen bir öğretmen aşağıda belirtilen alanlarda düzenlemeler yapabilir.

A. FİZİKSEL DÜZENLEMELER: Fiziksel düzenlemeler, uygun öğrenme ortamının oluşturulmasına yönelik yapılandırılmaları kapsar.

- 1. Sınıf ortamının genel fiziki yapısı:** Sınıf ortamındaki ısı, ışık ve gürültü miktarı, renk, büyüklük vb. fiziki özelliklerdir.
- 2. Sınıf ortamındaki araç-gereçlerin düzenlenmesi:** Sınıfta bulunan sıra, masa, sandalye, yazı tahtası, akıllı tahta, kitaplık, harita gibi sınıf ortamındaki araç-gereçlerin öğrencilere göre düzenlenmesi öğretimleri daha etkili kılabilir.
- 3. Ulaşılabilirlik:** Okullarda tuvaletlerin, merdivenlerin, kantinin, laboratuvarların, kütüphanelerin vb. tüm ortamların tüm öğrenciler için ulaşılabilir bir şekilde planlanmasına dikkat edilmelidir.

B. SÜRECE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Sürece yönelik düzenlemeler, sınıfın işleyişiyle ilgili düzenlemeleri içerir. Bu düzenlemeler genel olarak okulun ve öğrencilerin karşılıklı olarak beklentilerini belirlemeyle ilgilidir.

- **Genel ilkeler,** öğrencilerden yapması istenen davranışları ve yöneticilerin ve öğretmenlerin davranış biçimlerini içerir.
- **Sınıf kuralları**
- **Sınıf rutinleri,** öğrencilerin ders materyallerini ve sınıfta bulunan eşyaları kullanma, derse başlama, ödevlerini teslim etme, ders esnasında dersi dinleme, sınav olma, izin isteme, yardım talebinde bulunma gibi birçok davranış şeklini içerir.

C. SINIF İKLİMİNE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Sınıf iklimi, bir sınıfın **sosyal ve psikolojik özellikleri** ile ilgilidir. Olumlu sınıf iklimi oluşturmada öğretmen, her öğrenciye önemli olduğunu hissettirmeli, ders dışı konularda da sohbet etmeli ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin bireysel özelliklerine saygı duymalıdır.

D. ÖĞRETİMSSEL DÜZENLEMELER

Öğretimsel düzenlemeler, iki başlık altında incelenebilir.

1. Öğretim yöntemlerinin uyarlanması, öğretilmek istenen bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmak için öğrenci gereksinimleri doğrultusunda farklı öğretim yöntemlerinin kullanılmasını içerir.

2. Öğrenci grupları oluşturma, Bu yöntemde öğretmenler öğrencileri bireysel özelliklerine göre gruplara ayırarak öğretim yapar. Performans düzeylerine, öğrenme hızlarına, öğrenme tarzlarına göre benzer ya da zıt özelliklerdeki öğrenciler bir araya getirilebilir.

- ☒ **Büyük grup eğitimi,** grupta bulunan öğrencilerin tamamıyla aynı hedefleri gerçekleştirmek üzere öğretim yapılır.
- ☒ **Küçük grup eğitimi,** program hedeflerine ya da güçlük yaşayan öğrenciler (genellikle özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler) için tercih edilir.

E. İŞLEYİŞLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bu kapsamda aşağıda belirtilen alanlara yönelik uyarlamalar yapılabilir.

- ☒ **Yönetici ve öğretmen sorumluluklarında uyarlama**
- ☒ **Zamanda uyarlama ve düzenleme:** Öğretimler, öğrencilerin öğrenme hızına uygun bir şekilde sürdürülmelidir. Öğretimler yapılırken öğrencilerin dikkat süreleri gözönünde bulundurulmalıdır.
- ☒ **Ödevlerde uyarlama** Öğretmenler, öğrenci ihtiyaçları doğrultusunda ödev içeriklerini düzenlemelidir.
- ☒ **Sınavlarda uyarlama**

ÖZEL YETENEK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ

Öne Çıkan Özel Yetenek Kuramları

1. Üçlü Halka Kuramı

Özel yetenek konusunda ilk akla gelen temel kuramlardan biri Renzulli (1978) tarafından ortaya konan Üçlü Halka Kuramı'dır. Bu kuram özel yeteneğin bazı bileşenlerden oluştuğunu öne sürer. Bunlar ortalama üstü yetenek, yaratıcılık ve motivasyondur. Bireyde bu bileşenlerin biri eksik olursa özel yetenek ortaya çıkamaz.

2. Beşgen Kuramı

Sternberg ve Zhang (1995) tarafından ortaya konan Beşgen Kuramı özel yeteneğin ortaya çıkması için bazı ölçütlerden bahseder. Onlara göre birini özel yetenekli olarak tanımlamak için şu **beş ölçüt** karşılanmalıdır:

➡ Mükemmellik, Nadirlik, Kanıt, Üretkenlik, Değer.

3. Bulanık Kuram

- ☑ Sak (2021) tarafından ortaya konan kurama göre özel yetenek âdeta **sınırları olmayan bulutsu bir yapıdadır**.
- ☑ Kuramda yetenek gelişimi sürecinde hem bileşenlere hem de gelişime değinilmiştir.
- ☑ Kuramın ana bileşenleri **yatkınlık, uyarıcı koşul ve etkileşimdir**.
- ☑ Bellek, muhakeme gibi zihinsel yatkınlıklar da ilgi, benlik gibi zihinsel olmayan yatkınlıklar özel yeteneğin ortaya çıkması için gereklidir. Bir yatkınlık çeşitli ve çok fazla uyarıcı tarafından uyarılabilir.

4. Ayrımsal Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramı

- Gagne Ayrımsal Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramı'nı ortaya koymuştur.
- Kuramda üstün zekânın üstün yeteneğe dönüştüğü ve bu süreçte öğrenme-uygulama, katalizörler ve şans boyutlarının da rol aldığı belirtilmiştir.
- Kurama göre **üstün zekâ** doğuştan var olan mental ve fiziksel alanlara ait yetenekleri ifade etmektedir.
- **Üstün yetenek ise** doğuştan var olan üstün zekânın sistematik bir eğitim ve öğrenme süreci ile yeteneğe dönüşmüş hâlidir. Bu süreçte çeşitli katalizörler etkili olur. Kuramda katalizörler içsel ve çevresel olarak ele alınmıştır.

Özel Yeteneklilerin Özellikleri

- ➡ Akranlarına göre erken ve ileri düzeyde dil gelişimi olması,
- ➡ Genellikle erken okuma ve okumayı kendiliğinden öğrenme,
- ➡ Asenkronize gelişim gösterme,
- ➡ Empati, sorumluluk gibi özelliklerde erken gelişim gösterme,
- ➡ Duygusal açıdan hassas olma,
- ➡ Liderlik eğilimi gösterme,
- ➡ Meraklı olma, çok soru sorma,
- ➡ Yaşından ileri düzeyde mizah yeteneği olması,
- ➡ Mantık, muhakeme gibi becerilerde erken ve hızlı gelişim gösterme,
- ➡ Mükemmeliyetçilik eğilimi gösterme,
- ➡ Sosyal, toplumsal olaylara, evrensel değerlere karşı duyarlı olma,
- ➡ Geniş hayal gücü ve yaratıcılık gösterme,
- ➡ Geniş ilgi alanına sahip olma ve bazı konulara derin ilgili olma.

Özel Yeteneklilerin Tanınması

Tanılama sürecinde izlenecek ana adımlar; özel yetenek potansiyeli taşıyan öğrencileri

1. tanılamaya aday gösterebilmek,
2. bir tarama aşamasından geçirmek,
3. detaylı bir ölçmeye almak ve
4. bireyle ilgili karar vermek şeklinde özetlenebilir.

Bireysel ölçme-değerlendirme aşaması aslında tanılama konusunda adı en çok geçen bireysel zekâ testlerinin uygulandığı aşamadır. ASIS (Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği), SB (Stanford- Binet) Zekâ Testi), WÇZÖ (Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği) en çok bilinen bireysel testlere örnek olarak verilebilir.

Özel Yeteneklilerin Tanınmasında Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gerekenler

Öğretmenlerin özel yetenekli bir öğrencinin tanınmasında dikkat edeceği bazı noktalar şöyle sıralanabilir:

- Öğrencilerinin **güçlü ve zayıf yanlarını** belirleyebilmelidir.
- (BİLSEM) 'in tanılama zamanlarını takip etmeli ve ilgili öğrencilerini aday göstermeyiatlamamalıdır.
- Özel yetenek potansiyeli olan öğrencilerin keşfedilmesinde alan uzmanlarının fikirleri değerlidir.
- Öğretmenler çalıştıkları disiplindeki alana özgü uzman ve kurumlardan haberdar olmalıdır.
- Öğretmenler çok ve çeşitli kaynaktan yararlanarak, yeterli zamanda gözlem yaparak öğrencilerin potansiyelini daha sağlıklı belirleyebilirler.
- Tanılama sırasında dikkat edilecek spesifik bir durum da iki kere özel öğrencilerin belirlenmesidir. Örneğin özel öğrenme güçlüğü olan bir öğrencinin okuma güçlüğü, belki dil alanındaki yetenek potansiyelini gizleyebilir.

Özel Yeteneklilerin Eğitimleri

Özel yeteneklilerin eğitimi yaygın olarak **gruplama, zenginleştirme ve hızlandırma** başlıkları adı altında toplanabilir:

1. Gruplama

- ❖ Gruplama stratejisi adından da anlaşıldığı gibi **özel yetenekli öğrencilere grup hâlinde eğitim verilmesiyle** ilgilidir. Ancak bu gruplar tamamen özel yeteneklilerden oluşabileceği gibi, farklı yetenek düzeyindeki öğrencilerden de oluşabilir.
- ❖ Öğretmenlerin sınıfta zaman zaman yararlanabileceği gruplama türlerine ise farklı yetenek gruplamaları örnek olarak verilebilir:
- ☑ **Sınıf içi benzer yetenek grupları:**
- ☑ **Sınıf içi karışık yetenek grupları:**
- ☑ **Sınıf içi çok düzeyli gruplar:** Çok düzeyli gruplama, bir tür sınıf içi karışık yetenek grubudur. Öğretmenler, öğrencileri belirli düzeylere ayırarak her bir gruba bir üst düzey, birkaç tane ortalama ve bir de düşük performans gösteren öğrenci atarlar.

2. Zenginleştirme

Özel yeteneklilerin eğitimlerinde zenginleştirme uygulamaları için öğretim programının kendisini ve eğitim olanaklarını çeşitlendirerek eğitim öğretim sürecini normalin ötesine taşımakdenebilir.

3. Hızlandırma

Hızlandırma, bir eğitim programının çeşitli uyarlamalarla normal süresinden daha önce tamamlanmasıdır. (sınıf atlama, üstten ders alma, sınavla ders geçme gibi).

NOT: Hızlandırma, zenginleştirme, gruplama yaparken dikkat edilmesi gereken önemli noktalar şöyle sıralanabilir:

- ➡ Farklılaştırma planlı olmalı, gelişigüzel etkinlik yığını olmamalıdır.
- ➡ Farklılaştırma yapılırken öğrencilerin düzeyi, ilgi ve yetenek alanları belirlenmelidir.
- ➡ Farklı dersler ortak temalar altında ele alınmalı ve disiplinler arası bağlantılar kurulmalıdır.
- ➡ Öğrencilere çalışmalarını gerçek dinleyicilere sunma fırsatı verilmeli

Türkiye'de Özel Yeteneklilere Eğitim Veren Kurumlar

Günümüzde özel yeteneklilere yönelik eğitim veren kurumlar, okullardaki programlar ve okul sonrası programlar olarak ikiye ayrılabilir. Okul boyutunda genel olarak lise düzeyinde eğitim verilmektedir. Okul sonrası programlar ise Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM), üniversiteler bünyesinde yürütülen programlar ve bazı özel yetenek programlarıdır

Özel Yeteneklilere Eğitim Veren Okullar

Özel yeteneklilere özgü eğitim veren okullar söz konusu olduğunda ise ilk akla gelen fen liseleri olacaktır. Gerçekten de fen liselerinin açılmasında matematik ve fen bilimleri dallarında özel yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Özel Yeteneklilere Eğitim Veren Okul Sonrası Programlar

- Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki özel yetenekli öğrencileri normal eğitim programlarından arta kalan zamanlarda eğiterek potansiyellerini geliştirmek amacıyla geliştirilen BİLSEM modeli okul sonrası uygulamalara iyi bir örnektir.
- Okul sonrası uygulamalara bir örnek ise üniversite tabanlı programlardır. Anadolu, Hacettepe, Ege, İnönü, Karabük ve Bülent Ecevit üniversitelerinde bu alanda uygulama ve araştırma merkezleri kurulmuştur. Bunların ilk ve en aktif olanı **Üstün Yetenekliler Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'dir** (ÜYEP). Bu merkez 2007 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde bir birim olarak hizmete başlamış,

Özel Yeteneklilerin Öğretmenleri

Özel yeteneklilerle çalışan öğretmenlerde beklenen özellikler şöyle ~~sıralanabilir~~:

- Öğrencinin görevlerini onun düzeyine ve hızına uygun vermelidir.
- Ödevlerde tekrarlara ve alıştırmalara ağırlık vermemelidir.
- Tartışma, proje ve drama çalışmalarına önem verilmelidir.
- Grupla olduğu kadar bireysel çalışmalara da önem vermelidir.
- Başarılarını çocuğun kendi performansı içerisinde değerlendirmelidir.
- Akademik konuların dışında sanat ve spor gibi alanlardaki bilgi ve becerilerinin de gelişmesini desteklemelidir.